

lakkból előkerült téglák közül négy darabot tett el a muzeum (Lt. sz. 9191—94). A belső berendezésből a muzeumba került egy nagy méretű, régi olajfestmény a XVIII. századból és két angyalt ábrázoló faszobor az oltár körül lebontott faépítményről. A festmény tárgya Szent Anna ölében a kis Jézussal, előtte Mária, fent a Szentlélek galamb képében és két angyala. A kép nagyobb része átfestett, eredeti részei jobb mesterre vallanak. Valószínű, hogy a török hódoltság utáni helyreállítás után ez volt az oltárkép. A jelenlegi oltárkép ugyanis a rajta levő jelzés szerint 1865-ben készült.

Marosi Arnold.

Muzeumi értesítő.

Jelentés

az 1934. őszi tác-fövenypusztai ásatásról.

A tác-fövenypusztai bazilika feltárásának első részét a székesfehérvári múzeum végezte (L. Szfvári Szemle 1934, 53—70. l.). Ennek befejezte után a további teendőket a Műemlékek Országos Bizottsága vette át és az 1934 szept. 4—23 közti ásatás már annak vezetése alatt történt. A munkálatok irányítója Lux Kálmán, M. O. Bizottsága műépítésének közreműködésével továbbra is Paulovits István volt, az ásatás állandó vezetője pedig Horváth Tibor, a Magyar Történeti Múzeum gyakornoka. A székesfehérvári múzeum, mint figyelő, az új feltárások lerajzolásával és a leletek megőrzésével vett részt e munkálatokban.

Horváth Tibornak a M. O. Bizottságához beadott jelentése szerint míg a tavaszi munkálat, a falak feltárása után az egyes épületrészek szakszerű és tudományos feldolgozására törekedett, az őszi az épülettömb teljes kiterjedését igyekezett megállapítani. A két ásatás eredményét a jelentés a következőkben foglalja össze:

A tavaszi ásatás második felében a falak feltárását abbahagyva a három hajóban megkezdtük a földnek az estrich rétegig való lehordását. Azután a főhajóban két kutatóárkot huztunk, melyeknek metszetei, valamint az árkokban előkerült leletek nemcsak a falak építési technikájára, hanem az épülési periodusaira is éles fényt vetettek. Megállapítást nyert, hogy legalább két építési periodussal kell számolnunk, mely rétegek leletei arra is bizonyítékot adók, hogy az alsó réteg idejében az épület még gazdasági célokat szolgált, vagyis majorság volt, a felső réteg pedig a templom korából való. Ez utóbbinak az alapját egyszer

kb. 50 cm-rel felemelték. A főhajó és oldalhajók beható vizsgálata után kimondhattuk, hogy sem ajtó, sem ablaknyílás nem kötötte ezeket össze. Igen érdekes eredményre vezetett az apsis falak alapozásának tanulmányozása. Ezek nem függtek össze, nem épültek egyidőben, hanem, mikor a majorsági épületet templommá alakították át, az északnyugati egyenes oldalfalat kiszedve, toldattak be.

Az őszi ásatás, a földkisajátítások megkezdése érdekében az épülettömb kereteit iparkodott tisztázni. A munka eredményre is vezetett; az északnyugati és északkeleti, valamint a délkeleti határai fel lettek tárva, míg a negyedik oldalon a munkát a falak felett huzódó mezei út akadályozta (Ennek eltolására ősszel már nem kerülhetett sor). Az északnyugati és északkeleti oldalakat falak zárják le. A délkeleti részen nem találtunk falat, hanem csak az estrich réteg megszakadását, mely után már az egykori római út kövezése következett. Vagyis egy nyílt, vagy részben fedett, faoszlopos előcsarnok vezetett át a templomhajókhoz. Hasznos lett volna ennek az előcsarnoknak (nartex) tüzetes megvizsgálása, az erre vonatkozó munkát meg is kezdtük, miközben újabb falakra akadtunk, hosszirányban huzódókra, melyeket egyenlőre nem tudunk az épülési periodusokba beosztani, sőt még a rendeltetésüket sem meghatározni. Így azonban, minden további értelmezés nélkül, a belső, téglalap-alaku teret a nartexszel azonosítani nem lehet.

Hasonlóképpen nem látjuk tisztázottnak az északkeleten huzódó fal szerepét, mely egy darabon megtörik, és melynek bevégzését sem sikerült az eddigi munkálatok során megtalálni. Mivel ezen az ásatási darabon, főleg a mélyebb rétegekben, igen sok terra sigillátát találtunk, feltételezhetjük, hogy ez korábbi építkezés, a II. század végéről. Ebben a korban jelölhetjük meg az építkezés megkezdését. A felső határ a IV. század vége, vagyis az épülettömb élete mintegy 200 évet ölel fel. Bár az 1934. évi ásatás célja, mint már mondtam, felderítés és nem tudományos feldolgozás volt, ahogy időnk volt, nagy gondot fordítottunk a különböző időben épült falrészek megkülönböztetésére. Ennek a munkának eredményét az előkerült leletek pontos kor megállapításaival kell majd ellenőriztetni. Addig következtetéseinket csak a falak építési technikájára és egymáshoz való kapcsolódásukra alapozhatjuk.

Igen érdekesek az északnyugati részen az apsiseket lezáró falhoz kapcsolódó kis fülkék, melyek közül, az egyik négyszögletes, a másik kettő félköralakú. Ez utóbbiakkal szemben lévő falmetszet képe egykori földtéglával való építést, vagy feltöltést mutat. E celláktól északnyugatra huzódó falmaradványok nem

tartoztak a templomépülethez, hanem korábbiak, szintén a II. századból valók.

A két mellékhajóban az apsisok ívére merőlegesen téglázott csatorna húzódik az estrich alatt. Ezeknek kutatását arra az időre halasztottuk, mikor a feltárást azonnal pontosan, rajzban és fényképben, felvételezhetjük.

Meglehetősen tisztázatlan még a jobb oldali, az őszi ásatások során feltárt északkeleti lezáró fal és a vele párhuzamosan haladó, nartexnek feltételezett falak között fekvő épületrész besoztása és szerepe. Ezen a részen közel egymáshoz két árkot húztunk. A felsőbe belesarkallik a nartexfal egyik része, mely azonban megtörik és nem húzódik ki a lezáró falig. Ugyanebben az árokban, valamint a szomszédosban is, hosszírányú falak húzódnak az estrich rétegen felül. Az estrich réteg megvan a valamivel feljebb húzott rövidebb kutatóárkokban is.

Megnehezítette a következtetéseket az a körülmény, hogy az újabb időben, talán már régebben is, a földtulajdonosok a földben talált köveket kitermelték. Így nagyon káros a főhajó apsisa és a főpapi szék alapozása egy részének elhordása, valamint a főhajóban talált »csatorna« felszedése. A falkiszedéseket keresztmetszetekkel tudtuk ellenőrizni.

Az ásatás közben talált és székesfehérvári múzeumba került tárgyak (511 db) jegyzéke:

Edénytöredékek száma 321 és pedig 72 terra sigillata (18 domborműves, 1 bélyeges: FIRMIANVS), 7 pannoniai szürke cserép (3 mintás), 36 piros festett edénytöredék, 24 sárgamázas (2 mécses), 182 vegyes anyag.

E vegyes anyagból külön figyelemre méltók: három rovátkás (9287 és 9288), három egybetartozó benyomámos díszítésű töredék (9333); egy levélszerű díszítményes (9325); egy hullámvonalas (népvándorláskori) peremes töredék (9355); egy sárgás veres töredék benyomott dísszel (9317); egy hullámvonalas nagy veder szájrészlete (9369); egy kisebb hullámvonalas töredék vörös cserépből (9370), körkörös díszítésű szürke, keménycserép (9325); két simított díszítésű töredék (9288, 9368); négy darab Árpád-kori edénytöredék (9355, 9284 V. ö. Arch Ért. 1932—33. 25—26. lapja.)

Uvegtöredékek száma 120. Nagybőrára fenék részletek, lapos lemezek (tükör vagy ablaküvegtöredékek). Külön figyelemre méltó példányok: domború oldaltöredék körkörös vonalú és tojásdad alakú mélyedésekből álló díszítéssel (9330), mogyoró nagyságú, kékes-fekete színű és kissé irizáló cseppalakú díszített darab (9350), simára csiszolt, gyöngyházszinben fénylő, csiszolt szélű vastagabb peremrészlet (9295) és egy kisebb, vékony peremtöredék bordás dísszel (9340).

Téglatöredékek közül 2 bélyeges példány került megőrzésre: LEG (9329) és LEGIIA (9347) bélyegekkel.

Csonttárgy 5 darab került elő. Van köztük csontgomb (9373), lyukas varrótü (9331) és fejestű háromszögalakú lapokból álló gombbal (9326). Érdekesebb darab még egy félköralakban hajlított agancseszköz, egyik vége hegyes, a másik lyukasztott, közepén bevágás (9374).

A vastárgyak száma 13. A szeg, karikaalakú töredékek közül kiemelkedő darab egy 19 cm. hosszú fejsze, hosszúkás négyzetalakú fokkal. Lehet középkori is (9366).

Bronz tárgy 14 van a leletek között: Két T alakú fibula (9336, 9375), egy szépen kidolgozott nagyobb méretű csat lemezével (9265), tányérszerű mélyedésben végződő gombdísztítmény (9322), lemezes (9269) és csöves töredékek (9276, 9302). Az egyik csoporthoz (9302) egy aranyozott végű kampós végű bronzléc is tartozik. Van egy karperec töredék is (9306).

Bronzérmek 11 darabot találtak. Egy darab IV. István (1163—64) rézpénze, C. N. H. I. 98 (9270), a többi római. Rossz tartású külsejük után ítélve mind IV. századiak, csak egy bronz korábbi: Antoninus Pius (9377).

Állatcsontot 25 darabot könyveltünk el.

Dr. Horváth Tibor — Marosi Arnold.

Kutatás Iszkaszentgyörgyön.

Iszkaszentgyörgy neve eddig nem igen szerepelt az archeológiában. Az idén azonban egyszerre számos adattal gazdagította róla való helyismeretünket. Előbb dr. Polgár Iván vette tüzetes kutatás alá a kastélykert római köemlékeit és a gróf Pappenheim család vendégszerető támogatásával elkészítette azok részletes leírását. Július havában a véletlen adott módot arra, hogy a székesfehérvári múzeum is oda fordítsa figyelmét. Ez a véletlen a minden iránt érdeklődő gyermekesereg érdeme, akiknek kedves játszóhelye a falu északkeleti végén, a Zsidóhegy aljában fekvő homokbánya. A parti fecskék fészkeit szokták ottan kutatógatni, kaparászni. Egy nagyobb eső után az történt, hogy a víz a partot egyik lazább részén erősebben kimosva Szabó László, ott nyaraló székesfehérvári polgáriskolai tanuló, a vizmosás helyén emberkoponyára akadt. Erre megindult a kaparászás és a koponya mellől egy pár függő, néhány fémgyöngy is került napfényre. A fiu a leletet beküldte szüleinek Székesfehérvárra, atyja pedig a múzeumnak jelentette az esetet. A múzeum jul. 28-án tartott helyszíni szemlét. A csont-